

GÜLŞƏN AXUNDOVA

**BİNƏQƏDİ
RAYONUNUN
TOPONİMİYASI:**

PROBLEMLƏR VƏ

PERSPEKTİVLƏR

AXUNDOVA GÜLŞƏN

BİNƏQƏDİ
RAYONUNUN
TOPONİMİYASI:

PROBLEMLƏR VƏ PERSPEKTİVLƏR

BAKI-2014

Elmi redaktor: *filologiya elmləri doktoru,*
professor
Məşədiyev Qara İbrahim oğlu

Rəyçilər: *filologiya elmləri doktoru*
Baxşiyeva Tünzalə Lətif qızı

filologiya üzrə fəlsəfə doktoru
Abışov Elşad Şərəfxan oğlu

Oxuculara təqdim olunan kitab Bakının Binəqədi rayonunun toponomiyasının hərtərəfli tədqiqinə həsr olunmuşdur. Müəllif Binəqədi rayonunun küçə adlarının son dövrdə dinamikliyini, dəyişkənliyini nəzərə alaraq bu sahədə olan problemləri müəyyən edir və praktik tövsiyələr verir. Bu kitab həm dilçi-toponimistlər, həm tarixçilər, həm coğrafiyaşünaslar, həm də geniş oxucu kütləsi üçün əhəmiyyətli və maraqlı ola bilər.

ISBN 978-9952-8012-0-0 © G.İ.Axundova

REDAKTORDAN

Hər bir şəhərin toponimiyası böyük və dəyişkən sistemdir və onun tarixini, mədəniyyətini, milli dəyərlərini güzgü kimi əks etdirir. Bu baxımdan Bakının Binəqədi rayonunun urbanonimləri, yəni küçə, döngə və s. adları böyük maraq doğurur. Bu onunla əlaqədardır ki, bu rayonun urbanonimləri son 10-15 ildə olduqca böyük dəyişikliklərə uğramış, xalqımızın tarixində böyük rol oynamış şəxsiyyətlərin, milli qəhrəmanların adları onlarda öz əksini tapmışdır.

Doğrudur, bu tendensiya urbanonimlərdə əvvəllər də mövcud idi. Lakin son dövrdə bu daha da güclənmiş, Azərbaycan toponimiyasında milliləşmə, özləşmə prosesinin artması, toposistemdə yad, sovet quruluşuna aid rus və erməni mənşəli adların, xüsusilə memorial xarakterli hadonimlərin yeni, öz ruhumuza və mənəviyyətimizə cavab verən milli onomastik vahidlərlə əvəz olunması müşahidə edilir. Bu sahədə uğurlar, müsbət

cəhətlər böyük əhəmiyyətə malikdir.

Lakin eyni zamanda bu sahədə müəyyən nöqsanlar, systemsizlik, subyektiv yanaşmalar mövcuddur. Müəllif bu nöqsanları hərtərəfli təhlil edir və urbanonimiyada pozitiv qiymətləndirmə, təsviri toponimlərin müstəsna rolunu qeyd edir. Həmçinin Binəqədi rayonunun küçə adlarının dəyişdirilməsində onların differensial və informativ funksiyalarının nəzərə alınmasını zəruri hesab edir.

Binəqədi rayonunun toponimiyasının hərtərəfli linqvistik təhlili göstərir ki, hadonimlərin orfoqrafiyasında, onların adresat və differensial funksiyalarının reallaşmasında, normalaşdırılmasında və standartlaşdırılmasında hələ görüləcək işlər çoxdur və müəllif bu səpgidə öz praktik tövsiyyələrini təqdim edir. Beləliklə, bu kitab həm dilçilimlər, həm tarixçilər, həm sosioloqlar, həm coğrafiyaşünaslar, həm də geniş oxucu kütləsi üçün əhəmiyyətli ola bilər.

*Filologiya elmləri doktoru, professor
Qara İbrahim oğlu Məşədiyev*

BİNƏQƏDİ RAYONUNUN
TOPONİMİYASI:
problemlər və perspektivlər

*Haradan başlayır Vətən,
Doğma, əziz küçələrdən...*

Coğrafi adların differensial və adresat funksiyaları onların rəsmi sənədlərdə, xəritələrdə və digər nəşr orqanlarında dəqiq işlənməsini tələb edir. Bu işin düzgün həllini həm hökumət idarəetmə orqanları, həm nəqliyyat və rabitə müəssisələri, həm elm xadimləri, həm də mədəniyyət, mətbuat və televiziya işçiləri gözləyir.

Beləliklə, hər bir obyektin yazılışının və tələffüzünün vahid bir formasının tapılması və ümumişlək olması coğrafi adların standartlaşdırılması və normalaşdırılması-

nın əsas vəzifəsidir. Əgər bu vəzifə vahid bir ölkə daxilində və bu ölkənin vahid dili əsasında həll olunursa, burada biz coğrafi adların milli standartlaşdırılması haqqında danışırıq. Lakin bu vəzifə bir neçə ölkənin maraqları əsasında həll olunursa, biz bu halda artıq coğrafi adların beynəlxalq miqyasda standartlaşmasından danışa bilərik.

Qeyd etmək lazımdır ki, post-sovet məkanında, müstəqillik dövründə coğrafi adların və xüsusilə də urbanonimlərin milli standartlaşdırılması prosesi bir sıra respublikalarda, o cümlədən Azərbaycanda müşahidə olunur. Onların bir çoxunda xəritəçəkmə ilə məşğul olan müəssisələr mövcuddur. Eyni zamanda bir sıra dövlət əhəmiyyətli idarə və elmi təşkilatlar bilavasitə coğrafi adların işlədilməsinin problemləri ilə məşğuldur.

Buna misal olaraq Azərbaycanda mövcud olan Dövlət Torpaq və Xəritəçəkmə Komitəsi, Azərbaycan Pedaqoji Universitetində fəaliyyət göstərən “Onomastik elmi mərkəzi”, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Coğrafiya İnstitutunda “Toponimiya” şöbəsini, AMEA Dilçilik İnstitutunda Azərbaycan dili şöbəsində onomastika problemlərinin həllinə yönələn işləri qeyd etmək lazımdır.

Bu mərkəzlərin və şöbələrin işi bilavasitə coğrafi adların standartlaşdırılması, normalaşdırılması və unifikasiyası problemləri ilə bağlıdır. Bununla belə, coğrafi adların standartlaşdırılması problemləri həm milli, həm də beynəlxalq elmi və hökumətlərarası təşkilatların maraq dairəsini təşkil edir. Nümunə kimi aşağıdakı təşkilatların adlarını çəkə bilərik:

İCOS - İnternational Commitee of Onomastic Sciences - Onomastik elmlərin Beynəlxalq komitəsi; İSO - İnternational Standartization Organization - Beynəlxalq Standartlaşdırma Təşkilatı; İPA - İnternational Phonetic Association - Beynəlxalq Fonetik Assosiasiya və s.

Məlumdur ki, Birləşmiş Millətlər Təşkilatı nəzdində coğrafi adların standartlaşdırılması üzrə Ekspert Komissiyası fəaliyyət göstərir və mütəmadi olaraq bu təşkilatın təşəbbüsü ilə Cenevrədə, Londonda, Parisdə və s. şəhərlərdə **dəyişən coğrafi adların** tədqiqinə aid Beynəlxalq konfranslar keçirilir (12, s 6-9).

Bütün bu qeyd olunanların müstəvisində Bakının coğrafi adlar baxımından ən dinamik və mürəkkəb ərazilərindən olan **Binəqədi rayonunun** dəyişmiş toponimlərinin dilçilik baxımından tədqiqi müs-

təsna əhəmiyyət kəsb edir. Bir faktı nəzərə çatdırmaq lazımdır ki, Azərbaycanda müstəqillik dövründə, yəni 1991-2014-ci illərdə Binəqədi rayonunda əksər urbanonimlər ya dəyişdirilmiş, ya da müəyyən dərəcədə fonetik quruluş baxımından dəqiqləşdirilmişdir.

Tədqiqatımızın bu hissəsində biz Binəqədi rayonunda mövcud olan coğrafi adlara aid bizə dəyərli məlumatları təqdim edən Binəqədi rayon İcra Hakimiyyətinin işçilərinə öz dərin minnətdarlığımızı bildiririk. Eyni zamanda bu tədqiqatda biz həm şəxsi araşdırmalarımıza, təhlilimizə və müşahidələrimizə, həm də “Bakı şəhərinin toponimik kitabı” (Bakı: Qorqud nəşriyyatı, 1999) və s. arxalanmışıq.

Binəqədi rayonu 28 may qəsəbəsi (keçmiş Kirov) ümummilli lider H. Əliyevin təsdiqlədiyi 476/II-Q saylı,

17.06.2003-cü il tarixli Qanuna əsasən yaradılmış və ərazisi 2000 hektar sahəni əhatə edir. Qəsəbə şimal-şərqdən Bakının Abşeron, qərbdən isə Qaradağ rayonları ilə həmsərhəddir. Qəsəbənin küçələrinin adları və yaxud urbanonimlər nəzərdən keçirilmiş və diqqət çəkən məqamlar araşdırılmışdır.

Tarixi nöqtəyi-nəzərdən qəsəbənin bir hissəsinin “İzlivnoy” adlandırılması məntiqə uyğundur. Tarixi faktlara əsasən vaxtilə Bakının su təchizatının yaxşılaşdırılması məqsədilə Azərbaycan milyonçusu və xeyriyyəçisi H.Z.Tağıyevin çəkirdiyi “Şollar” xətti ilə axıdılan su “İzlivnoy” adlandırılan yerdə inşa edilmiş anbarlara yığılmalı və oradan nasoslar vasitəsilə paytaxta vurulmalı idi. Həmin nasos və anbarlara xidmət edən işçilər orada 4-5 yaşayış evi tikərək ailələri ilə yaşamışlar.

Beləliklə, həmin yerə “İzlivnoy” adı verilməmişdir. “İzlivnoy” rus sözü olub tərcümədə “dolmaq” “daşmaq” mənalarını ifadə edir. Belə güman edilir ki, bu ad suyun anbarlara dolması, bəzi hallarda onun daşması ilə əlaqədar yaranıb. Bəzən həmin yaşayış massivinə “İzlivnoy” küçəsi də deyilir. Həmin nasoslar və anbarlar elə indi də fəaliyyətini davam etdirirlər.

Binəqədi rayonunun toponimiyasının təhlilinə keçməzdən əvvəl bu oykonimin mövcud dilçilik ədəbiyyatında izahına yer vermək məqsədəuyğun olardı. Binəqədi oykoniminin interpretasiyası iki variantlıdır. Belə ki, “Azərbaycan toponimlərinin ensiklopedik lüğəti”ndə qeyd olunur:

“Binəqədi Abşeronun ən qədim yaşayış məntəqələrindən, eyni zamanda ən qədim neft rayonlarından. XIX əsrə aid mənbələrdə Binəqazı variantında da qeyd

alınmışdır. Tədqiqatçıların fikrincə, həmçinin yerli əhalinin məlumatına görə, toponim **binə** və **qədi/qadı** (ərəb dilində “**qazi**”) /**qazi** sözlərinin birləşməsindən ibarət olub, “qazının binəsi, qaziya məxsus binə” mənasındadır. Lakin toponimin ikinci komponenti **qədi, gədik** sözünün fonetik variantı kimi “dağda çökək yer, aşırım, dağlar arasında düzəngah”, **qazi** isə **gəz(i)** sözünün fonetik variantı kimi “gədiyin ən alçaq hissəsi” mənalarında da qəbul edilir” (2,s 99).

Məlumdur ki, toponimiyada və xüsusilə də urbanonimiyada tarixilik prinsipi olduqca əhəmiyyətlidir, çünki xalqın tarixi ilə bağlı adlar bir çox mənəvi və mədəni dəyərlərin qorunmasını təmin edir. Hər şey dəyişə bilər: tarixi hadisələr, insan əməyinin inciləri olan abidələr. Lakin adlar bizim qan yaddaşımız olaraq həm tarixi hadisələri, həm də görkəmli şəxsiyyətlərin adlarını

mühafizə edir.

Bu baxımdan təqdirəlayiq haldır ki, Binəqədi rayonunda bir sıra urbanonimlər dil normativliyi baxımından düzgün, informativ baxımdan münasib olduğuna görə dəyişdirilməmişdir, məsələn:

1. Natəvan küçəsi.
2. Hərbi şəhərcik.
3. Nəsimi.
4. F. Əliyev.
5. Tolstoy.
6. Maqomayev.
7. Şevçenko.
8. Rezervuar.
9. Abbas Səhhət.
10. M. Hüseyinzadə.
11. Vidadi.
12. Qafur Məmmədov.
13. Fizuli.
14. Ordubadi.

15. 3-cü Şimal.
16. Xəqani.
17. Xanlar.
18. A. Zeynallı.
19. 1 may məhəlləsi.
20. Binəqədi yolu.
21. Binəqədi şossesi.
22. Sumqayıt şossesi.
23. Yeni yaşayış massivi.
24. Yeni yol.
25. Həmid Sultanov.

Göründüyü kimi, Binəqədi rayonunun urbanonimiyasında memorial xarakterli adların rolu olduqca böyükdür. Bu adlarda Azərbaycan xalqının tarixində, incəsənətində, mədəniyyətində müstəsna xidmətləri olmuş şəxsiyyətlərin xatirəsi əbədiləşdirilmişdir.

Doğrudur, bu coğrafi adlarda tarixilik və coğrafilik prinsipi gözlənilmişdir, lakin

bu ərazidə Rezervuarnaya küçəsinin mövcudluğu etiraz doğurmaya bilməz. Bəs, küçə adları necə olmalıdır və hansı xüsusiyyətlərə malikdirlər? Qeyd olunmalıdır ki, müasir şəhərlərdə urbanonimlər ən dəyişkən onomastik kateqoriyadır (14, s 9).

Küçələrin adlarının dəyişdirilməsində birinci müsbət cəhət ondadır ki, yeni adlar artıq sabitləşmiş modellər üzrə yaranır və şəhərin toponimiyası ilə həmahəng olur. Urbanonimlərin dəyişdirilməsi təbiidir, çünki insanlar həmişə cəhd edirlər ki, onları əhatə edən adlar müasir mərhələyə uyğun olsun.

Urbanonimlərin ikinci səciyyəvi xüsusiyyəti və yaxud əlaməti onların tarixiliyidir. Bu baxımdan toponimiyanı “torpağın dili” adlandırırlar, çünki toponimlərin əksəriyyəti onların yaranma dövrü və

yanma yeri haqqında qiymətli məlumat verir (11, s 44).

Görkəmli toponimist alim E. Murzayev qeyd edir: “Torpağın dili”nə keçmiş tarixi mərhələlər, artıq mövcud olmayan xalqlar və mədəniyyətlər onlar haqqında hafizəni mühafizə etməyi etibar etmişlər. “Torpağın dili” vicdanla bu vəzifəni yerinə yetirmiş və bütün ictimai-siyasi hadisələrə, yerdəyişmələrə, transformasiyalara baxmayaraq, bu hafizəni qoruyub saxlamışdır” (11, s 44).

Toponimiya və xüsusilə də urbanonimiya həm tarixi hadisələri, həm də tarixi şəxsiyyətlərin adlarını göz bəbəyi kimi qoruyur və saxlayır, məsələn:

Binəqədi rayonunda: Üzeyir Hacıbəyov küçəsi, Mehdi Hüseynzadə küçəsi, Mehdiqulu xan küçəsi və s.

Qeyd etmək lazımdır ki, bir çox iri şəhərlərdə, o cümlədən Bakıda urbanonimlərin yaranması müəyyən qanunauyğunluqlar əsasında reallaşır. Ən əvvəl urbonimlər həmin ərazinin fiziki-coğrafi xüsusiyyətlərini əks edir, yer səthinin, nəbatət aləminin, su sisteminin, bir sözlə relyefin xüsusiyyətlərini ifadə edir, məsələn:

Binəqədi rayonunda İzlivnoy küçəsi, I mədən, II mədən, III mədən, 2-ci Dağlıq, 3-cü Dağlıq, 4-cü Dağlıq, Yeni yol küçəsi, Rezervuarnaya küçəsi, Sulutəpə və s. Bu adlar oriyentir (nişangah) funksiyası daşımış və daha erkən dövrə aiddirlər.

Sonralar addüzəltmədə iştirak edən apel-yativlərin sayı artmış və bu sistem genişləndirilmişdir. Artıq urbanonimlərin əksəriyyəti başqa prinsipə uyğun, yəni şəxs adlarından, antroponimlərdən, toponimlərdən, hidronimlərdən əmələ gəlməyə başladı.

Demək olar ki, bu adlar adların tərkibində idi.

Bəzən bu urbononimlər mənsubluq mənası daşıyırdı. Amma əgər biz konkret olaraq Binəqədi rayonunda mövcud olan urbononimləri bir qədər diqqətlə nəzərdən keçirsək görürük ki, onların əksər hissəsini memorial-xatirə xarakterli coğrafi adlar təşkil edir (7, s 44). Bu urbononimlər görkəmli tarixi şəxsiyyətlərin, incəsənət və elm xadimlərinin, torpaqlarımızın azadlığı uğrunda canlarını qurban vermiş şəhid oğulların xatirəsini əbədiləşdirir və müstəsna əhəmiyyətli ekstralinqvistik assosiasiyalar yaradır, məsələn:

Aşığı Şəmşir küçəsi, Səttar Bəhlulzadə küçəsi, Cəfər Xəndan küçəsi, Heydər Hüseynov küçəsi, Dağıstanlı İsmayıl küçəsi, Əcəmi Naxçıvanı küçəsi, Həsənbəy Zərdabi küçəsi, Mirmahmud Kazımovski küçəsi,

Qafur Məmmədov küçəsi, Ordubadi küçəsi, Üzeyir Hacıbəyov küçəsi, Qasımbəy Hacıbəyov küçəsi, Yəhya Hüseynov küçəsi, Həmid Sultanov küçəsi, Şirvani küçəsi, Cəfər Cabbarlı küçəsi, Nizami küçəsi, Bakıxanov küçəsi, Xəqani küçəsi, Natəvan küçəsi, Nəsimi küçəsi, Mehdi Hüseynzadə küçəsi, Abbas Səhhət küçəsi, Pişəvari küçəsi. Ruslan Allahverdiyev küçəsi (şəhid); İntiqam Mahmudov küçəsi (şəhid); Yusif İmanov küçəsi (şəhid); Fəxrəddin İsayev küçəsi (şəhid); Teymur Yaqubov küçəsi (şəhid); Rəşid İsmayılov küçəsi (şəhid); Etibar Nəcəfov küçəsi (şəhid); İlqar Kərimov küçəsi (şəhid).

Binəqədi rayonu urbanonimləri quruluşca iki qrupa ayrılır: 1-ci qrup - düzəltmə, yəni kök və şəkilçidən ibarət olan onomastik vahidlər, məsələn: Dağlıq küçəsi, Stansion döngəsi və s.

2-ci qrup - mürəkkəb, yəni iki və daha artıq əsaslı coğrafi adlardan təşkil edilmiş vahidlər. Bu qrup əhəmiyyətli dərəcədə üstünlük təşkil edir, məsələn: Koroğlu küçəsi, Məmmədova küçəsi, Ağamalıoğlu küçəsi, Sulutəpə, Dəmiryol küçəsi, Hacı Əmrah İsmayılov küçəsi, Əli Muxtar Axundov küçəsi və s.

Qeyd olunmalıdır ki, Binəqədi rayonunda həmçinin ictimai-siyasi xarakterli toponimlər də mövcuddur, onlar bu və ya digər əhəmiyyətli hadisələri, bayramları əbədiləşdirir, məsələn: Şərqin şəfəqi küçəsi, Gülüstan küçəsi, 1 may məhəlləsi, Bakı fəhləsi küçəsi, 8 Mart küçəsi və s.

Məlumdur ki, Binəqədi rayonu ərazisində yaşayan əhalinin sıxlığı ona gətirib çıxarmışdır ki, burada toponim düzəltmədə spesifik üsullar meydana gəlmişdir. Əgər Azərbaycan mənşəli toponimiyaya rəqəmlər

və numerativ mənalı sözlər vasitəsilə adlandırma bir o qədər də səciyyəvi deyildirsə, Binəqədi rayonunun bir sıra yerlərində, o cümlədən Xutor qəsəbəsində numerativ üsul üstünlük təşkil edir:

№	Küçələrin adları	Evlərin N-ləri	
		cüt	tək
1	S. Bəhlulzadə 1-ci keçid	2-154	1-171
2	S. Bəhlulzadə 1-ci döngə	2-186	1-25
3	S. Bəhlulzadə 2-ci döngə	2-32	1-33
4	S. Bəhlulzadə 1-ci dalan	2-8	1-15
5	E. Babayev (S. Bəhlulzadə)	2-56	1-121
6	1-ci Şimal tingliyi	2-112	1-93
7	1-ci Şimal tingliyi	2/2	80/80

8	Y. Həsənov küçəsi 2-ci Şimal tingliyi	2-36	1-33
9	1-ci sıra	2	3-259
10	1-ci sıra 1-ci keçid	2-90	1-53
11	1-ci sıra 1-ci döngə	2-30	1-33
12	2-ci sıra	2-46 a	1-55
13	3-cü sıra	2-40	1-39
14	4-cü sıra	2-48	1-47
15	5-ci sıra	2-56	1-45
16	6-cı sıra	2-30	1-51
17	6-cı sıra 1 və 2-ci döngələr	2-48	1-25
18	7-ci sıra	2-52	1-41
19	8-ci sıra	2-86	1-69
20	9-cu sıra	2-76	1-73
21	10-cu sıra	2-76	1-73
22	11-ci sıra	2-52	1-63
23	12-ci sıra	2-62	1-55
24	13-cü sıra	2-62	1-59
25	14-cü sıra	2-56	1-53

26	15-ci sıra	2-52	1-129
----	------------	------	-------

Cədvəldən göründüyü kimi, Xutor qəsəbəsinin nisbətən kiçik həcminə baxmayaraq burada adlandırmada müəyyən qüsurlar, çətinliklər yaradan məqamlar var.

Birincisi, bu qədər döngə, ting, sıra və s. adların çoxluğu. İkincisi isə biz tədqiqat zamanı Xutor qəsəbəsini gəzmişik və öz nəticələrimizi qeydə almışıq.

Məsələ ondadır ki, bu ərazidə döngələri, sıraları və s. işarə edən, göstərən lövhələr azdır. Bir ünvanı tapmaq üçün bütün ərazini axtarmaq, qapı-qapı döymək və soruşmaq lazım gəlir. Bu da xoşagəlməz situasiyalar, çətinliklər yaradır. Hələ rabitə və kommunal təsərrüfat işçiləri də bu baxımdan əziyyət çəkirlər. Bu halları müvafiq idarəetmə orqanları nəzərə almalı və ölçü götürməlidir.

Digər tərəfdən qeyd olunmalıdır ki, Binəqədi rayonunun M.Ə. Rəsulzadə qəsəbəsində (keçmiş Kirov) numerativ adlandırmaya rast gəlirik, bu hallar etiraz və narahatlıq doğurmur, çünki adlandırmada coğrafi prinsip, yəni lokalizasiya nəzərə alınmışdır, məsələn:

- İ. Hacıyev küçəsi 1-ci döngə,
- İ. Hacıyev küçəsi 2-ci döngə,
- İ. Hacıyev küçəsi 3-cü döngə,
- Dəmiryol küçəsi 1-ci döngə,
- Dəmiryol küçəsi 2-ci döngə,
- Dəmiryol küçəsi 3-cü döngə,
- Z.Qənbərov küçəsi 1-ci döngə,
- Z.Qənbərov küçəsi 2-ci döngə,
- 2- ci Dağlıq küçəsi,
- 3-cü Dağlıq küçəsi,
- 4-cü Dağlıq küçəsi,
- 5-ci Dağlıq küçəsi,
- 1-ci Şimal küçəsi,

2-ci Şimal küçəsi,
3-cü Şimal küçəsi,
5-ci Şimal küçəsi və s.

Hal-hazırda 1-ci Şimal küçəsi dəyişdirilmiş, ona şəhid İntiqam Mahmudovun adı verilmişdir, 2-ci Şimal küçəsinə şəhid Yusif İmanovun adı verilmişdir. Lakin 3-cü Şimal küçəsinin adı dəyişdirilmədən qalmışdır.

Məlumdur ki, toponimiyaratmada və xüsusilə də urbanonimlərin əmələ gəlməsində coğrafi prinsip bir çox hallarda gözlənilir. Bu fikrin doğruluğu Binəqədi rayonunun toponimlərində də təsdiqlənir, məsələn: Sulutəpə qəsəbəsi, Yeni yol küçəsi, 3-cü Şimal küçəsi, 5-ci Binəqədi yolu, Binəqədi şossesi, 5-ci Şimal küçəsi, Yeni yaşayış massivi, Dəmiryol küçəsi və s.

Y. Cəfərov qeyd edir ki, “müstəqillik illərində Bakının urbanonimlər sistemində

ən çox dəyişikliyə məruz qalan sahə paytaxt hadonimləri - prospekt, küçə və döngə adları olmuşdur” (5, s 9).

“Bakı şəhərinin toponimik məlumat kitabı”nda göstərilir ki, 1988-ci ildən 1998-ci ilə qədər 10 illik müddət ərzində Azərbaycan paytaxtında 20-ə yaxın prospektin, 800-dən artıq küçənin və 50-ə qədər döngənin adı dəyişdirilmişdir (“Bakı şəhərinin toponimik məlumat kitabı” Bakı: Qorqud, 1999).

Y.Cəfərov müstəqillik dövründə Azərbaycan dilinin onomastikasında gedən prosesləri dərinlən və kompleks şəkildə tədqiq edərək, qeyd edir: “Əgər 1988-ci il hadisələrinin ardınca Bakıda ancaq erməni adlarını daşıyan hadonimlər dəyişdirildisə, 1991-ci ilin 18 oktyabrında Azərbaycanın müstəqilliyi rəsmən təsdiqləndikdən sonra sovet ideologiyasını əks etdirən adlar da

bura əlavə olundu. 1993-cu ildən sonra isə şəhid adlarının əbədiləşdirilməsini nəzərdə tutan müvafiq fərmana uyğun olaraq Bakının prospekt, küçə və döngələrinə şəhid adlarının verilməsi ilə bu prosesin növbəti mərhələsi başlandı” (5, s 9).

Binəqədi rayonunda son dövrdə urbanonimiyada köklü sürətdə milliləşmə, memorial xarakterli adların verilməsinin üstünlük təşkil etməsi, əcnəbi antroponimlərin milli antroponimlərlə əvəz olunması müşahidə edilir. Bir sıra dəyişdirilmiş adlar Azərbaycan xalqının müstəqilliyi uğrunda canlarını qurban vermiş, şəhid olmuş qəhrəmanların xatirəsini əbədiləşdirir, məsələn:

İndiki adlar	Keçmiş adı
Ruslan Allahverdiyev (şəhid)	Caparidze
Fərhad Ağazadə	Aleksandr

Şeyxulislam Mollazadə	Matrosov
İntiqam Mahmudov	Ostrovski
(şəhid)	1-ci Şimal
Fəxrəddin İsayev	
(şəhid)	Orconikidze
Yusif İmanov (şəhid)	2-ci Şimal
Teymur Yaqubov (şəhid)	Tbilisi şosesi
Etibar Nəcəfov (şəhid)	1-ci Dağlıq
İlqar Kərimov (şəhid)	Komsomolski
Əhməd Qasimov (şəhid)	Vağzalyanı

Y. Cəfərov qeyd edir ki, “hər hansı şəhərdə coğrafi obyektlərin adlandırılması bir sıra elmi prinsiplərə əsaslanır. Bu prosesdə obyektin ərazi-relyef xüsusiyyətləri, tarixilik amili, şəhərin baş planına uyğun assosiativlik, differensiallaşdırma, bu obyektlərə verilən memorial xarakterli adların

uyğunluğu və s. məsələlər də nəzərə alınmalıdır”(5, s 9).

Binəqədi rayonunun hadonimlərinin müəyyən hissəsinin dəyişdirilməsinin əsasını sovet quruluşu ilə və sovet dünyagörüşü ilə bağlı olan rus mənşəli küçə və meydan adlarının milli ruhumuza və milli dəyərlərimizə daha yaxın və münasib olan coğrafi adlarla əvəz olunması təşkil edir, müqayisə edin:

İndiki adı	Keçmiş adı
Aşıq Şəmkir	28 Aprel
Mirzə Abdin	Kolxoz
Xurşud Ağayev	Bauman
Mehdiquluxan	Lermontov
Mikayıl Mikayılov	Kirov
Burxan Təbrizi	Krupskaya
C. Məmmədquluzadə	26 Bakı komissarı

İlqar Kərimov (şəhid) Nizami meydanı Məsud Davudoğlu	Komsomolski Karl Marks meydanı Paris Kommunası
---	---

Binəqədi rayonunda urbanonimiyada həmçinin xalqımızın ağırlı-acılı problemi olan Qarabağ problemi ilə əlaqədar olaraq erməni mənşəli hadonimlərin dəyişdirilməsi də müşahidə olunur:

İndiki adı	Keçmiş adı
Məmiş Abbasov	Spandaryan
Yəhya Hüseynov	Şaumyan
L. Abdullayev	Stepanyan
S. Dadaşov	Suren Osipyan

Qeyd etmək lazımdır ki, Binəqədi rayonunun toponimiyasında göstərilən müs-

bət dəyişikliklər bir sıra hallarda həm obyektiv, həm də subyektiv səbəblərdən öz yekun müsbət həllini tapmayıb, bir çox yerlərdə hadonimlərin dəyişmiş lövhələri ya yoxdur, ya da azdır, köhnə lövhələr hələ də bərbad vəziyyətdə qalmaqdadır.

Ümumiyyətlə, bütün müsbət dəyişikliklərə baxmayaraq bu rayonun küçələrinin adlandırılmasında müəyyən nöqsanlar, systemsizlik özünü göstərir. Binəqədi Rayon İcra Hakimiyyətinin məsul işçisi Ramiz Göyüşovdan aldığımız məlumata görə, Sulutəpədə adlar çatışmır, I mədən, II mədən, III mədən küçə adları, Rezervuarına küçə adı indiki dövrümüzlə ayaqlaşmırlar. İdmançı İbrahim Paşa Dadaşovun adına olan küçənin lövhəsində İ. Dadaşov yazılıb. Bilmək olmur “İ” - İsmayıldır, yaxud İsadır və yaxud İbrahimidir?

Zənnimizcə, bu ərazidə adların çatışmamasına aid bir fakt da vəziyyəti səciyyələndirir. U.Hüseynov küçəsindən A.Axundov küçəsinə qədər kəsik son dövrə qədər Adsız küçə adlandırılırdı, hal hazırda onun adı dəyişdirilib Nizami Nərimanov qoyulmuşdur, lakin biz yalnız bir yerdə lövhəyə rast gəldik.

Müstəqillik dövründə Bakı hadonimləri dəyişdirilərkən bir sıra amillər ümumiyyətlə kənarında saxlandığından bu sahədə olan sis-temsizlik artmışdır. Məsələn, biz bilirik ki, xüsusi adlar zəngin ekstralinqvistik informasiya daşıyır. Bu baxımdan A. Superanskayanın aşağıdakı fikri böyük maraq doğurur: “Xüsusi adlar elmdə deyil, həyatda, məişətdə əmələ gəlir. Gündəlik ünsiyyət üçün onlar yüksək dərəcədə dəqiqlik və böyük bilik tələb edən mürəkkəb işarələrdən daha əlverişli və rahatdır.

Bundan başqa, insanların operativ və uzunmüddətli hafizəsinin xüsusiyyətləri ona gətirib çıxarır ki, xüsusi adlar digər nişanlardan daha asan və sadə yolla yadda qalır. Xüsusi adlar kəmiyyət bildirən sözlərdən assosiativ cəhətdən daha zəngin olduğundan dildə daha fəal funksiya daşıyır, dilə daxil olur və kommunikativ məqsədlərə cavab verir, çünki yalnız sözlər ünsiyyətin tamlığını təmin edə bilirlər. Rəqəmlər, hətta sözlərlə ifadə olsa belə, kəmiyyət bildirən cərgələrlə assosiasiya yarada bilir və realiyalar ilə bağlı deyillər, ona görə də onları yadda saxlamaq üçün daha artıq səy göstərmək lazım gəlir; halbuki xüsusi adlar öz qeyri-lüğəvi, ekstralingvistik assosiasiyalarına görə olduqca asanlıqla yadda qalırlar” (16, s 63-64).

Bu fikri nəzərə alaraq bir faktı qeyd etmək istərdik. Binəqədi rayonunun bir sıra

ur-banonimləri müstəqillik dövründə (daha dəqiq son 20 il ərzində) heç bir dəyişikliyə uğramayıb, məsələn: Natəvan küçəsi, Nəsimi küçəsi, Tolstoy küçəsi, Abbas Səhhət küçəsi, Ordubadi küçəsi, Xəqani küçəsi, A.Zeynalli küçəsi və s. Bununla belə, 22 - ci Dağlıq küçəsinin adı bu dövrdə iki dəfə dəyişdirilib, əvvəl Heydər Hüseynov, sonra isə Cəfər Xəndan. Əldə etdiyimiz məlumata görə, Heydər Hüseynovun adı başqa küçəyə verilmişdir. Lakin bunun səbəbi aydın deyil, çünki hər iki şəxsiyyət Azərbaycan xalqının mədəniyyətində əvəzsiz rol oynamışlar və küçənin adının bu cür dəyişdirilməsinə, bu systemsizliyə ehtiyac varmı? Həmin küçədə yaşadığımız üçün bu dəyişmənin “nəticələrini” dərindən hiss etmişik və yalnız bir faktın nə qədər əlavə çətinliklər, problemlər yaratdığının şahidi

olmuşuq (şəxsiyyət vəsiqəsi, diplom və s. sənədləri alanda).

Binəqədi rayonunda bir sıra hadonimlər memorial-xatirə xarakteri daşıyaraq Azərbaycan xalqının tarixində, mədəniyyətində rol oynamış şəxsiyyətlərin adlarını əbədiləşdirir. Bu əsasən müstəqillik dövründə Binəqədi rayonunda dəyişdirilmiş hadonimlərdir, müqayisə edin:

İndiki adı	Keçmiş adı
İsmayıl Dağıstanlı (xalq artisti)	Paris Kommunası
Yusif Vəzir (Çəmənzəminli)	Kolxoz küçəsi
Cəfər Xəndan	22-ci Dağlıq küçəsi
Aşığı Şəmkir	28 Aprel
Qasımbəy Hacıbəyov	Montin küçəsi
M.M. Nəvvab	

(rəssam)	Kollektiv küçəsi
prof. X. Məlikaslanov	13-cü küçə
Z.Qənbərov	Kamo küçəsi
Svetlana Məmmədova	Sarabski küçəsi
Mirmahmud	
Kazımovski	1410-cü keçid
Ordubadı	C Cabbarlı küçəsi
Natiq Nəsimi	5075-ci məhəllə

Yuxarıda qeyd olunmuş hadonimlərin dəyişdirilməsi obyektiv gerçəkliyə əsaslanır, lakin iki halda biz öz etirazımızı bildirmək istərdik. Biz bilirik ki, Svetlana Məmmədova Azərbaycan televiziyasının qabaqcıl jurnalisti olmuş və Qarabağa reportaj götürmək üçün gedəndə iş başında ermənilər tərəfindən öldürülmüşdür. O, adına küçənin olmasına layiqdir. Lakin H Sarabski də Azərbaycan teatrının inkişaf

finda böyük rol oynamışdır və belə “ad dəyişmə” sözsüz ki, etiraz doğurur.

Eyniliklə həmin sözləri C. Cabbarlı küçəsinin adının Ordubadi adı əvəzolunması haqqında demək olar. Bu “ad dəyişmənin” səbəbi məlum deyil. Eyni zamanda xüsusi adların, o cümlədən küçə adlarının adresat və differensial funksiyalarını, həmçinin zəngin ekstralingvistik yükə malik olduğunu nəzərə alaraq bu istiqamətdə mövcud olan systemsizlik dərhal nəzərə çarpır.

İndiyə qədər gətirdiyimiz faktik material göstərir ki, müstəqillik dövründə dilimizin xüsusi adlar sistemində köklü dəyişikliklər baş vermiş, beləliklə bu dövr Azərbaycan dilini onomastikası tarixində yeni bir inkişaf mərhələsinə çevrilmişdir.

Faktlar göstərir ki, bu dövrdə Azərbaycan dilinin onomastikasının müxtəlif sahələrindən toponimiya sahəsi daha böyük

dəyişikliklərə məruz qalmışdır. Bu da coğrafi adların spesifik xüsusiyyətlərindən, toponimik vahidlərin ekstralingvistik amillərin təsirinə qarşı həssaslığından irəli gəlir. Toponimlər cəmiyyətin ictimai-siyasi, mədəni həyatında çox mühüm əhəmiyyətə malikdir. Xalqın, onun dil və mədəniyyəti tarixinin öyrənilməsindən, qorunmasından ötrü ən etibarlı mənbələrdən biri də məhz coğrafi adlardır. Bu baxımdan müstəqillik dövründə coğrafi adların xalqın tarixi və taleyindəki rolu daha aydın şəkildə dərk edilmiş, vaxtilə Azərbaycan tarixinin saxtalaşdırılması məqsədilə yer-yurd adlarımıza qarşı aparılmış təcavüz siyasətinin ağırlı nəticələrinin aradan qaldırılması üçün təcili tədbirlər görülmüşdür. Müstəqillik dövrü Azərbaycan toponimiyasının coğrafi adlar qatı özləşmə prosesinin güclənməsi, dil sistemində yad, sovet quruluşuna aid, rus və

erməni mənşəli adların, xüsusilə memorial xarakterli hadonimlərin yeni, öz ruhumuza və mənəviyyatımıza cavab verən milli onomastik vahidlərlə əvəz olunması və s. müsbət xüsusiyyətlərlə səciyyələnir. Toponimlər “danışan tarixdir”. Ona görə də bu sahədə olan nöqsanlara, systemsizliyə diqqətlə yanaşmalı, onları aradan qaldırmaq üçün yollar axtarmalıyıq.

Statistik faktlar göstərir ki, son illər ərzində Azərbaycan Ali Qanunverici orqanı ölkə ərazisində təxminən 350-dən artıq yaşayış məntəqəsinin adının dəyişdirilməsi, yaxud dəqiqləşdirilməsi ilə bağlı qərar çıxarmışdır. Bütün müsbət məqamlarla yanaşı, coğrafi adların dəyişdirilməsi, habelə dəqiqləşdirilməsi prosesi bəzi hallarda qənaətbəxş deyil, ayrı-ayrı adlara münasibətdə subyektivliyə yol verilmişdir, məsələn, yuxarıda göstərdiyimiz Heydər Hüseynov -

Cəfər Xəndan; Svetlana Məmmədova - Sarabski, Ordubadi - Cəfər Cabbarlı və s. Çox güman ki, zaman keçdikcə, bu qüsurların aradan qaldırılması, mübahisəli adlara yenidən baxılması obyektiv zərurət kimi meydana çıxacaqdır.

Müstəqillik dövründə Binəqədi rayonunda və eləcə də Bakının digər rayonlarında hadonimlərin dəyişdirilməsində bir sıra hallarda elmilik gözlənilməmiş, urbanonimlər sistemində monotonluq, pərakəndəlik daha da güclənmişdir. Binəqədi rayonunun tarixini, coğrafiyasını özündə əks etdirən hadonimlərin əksəriyyəti memorial xarakterli urbanonimlərlə əvəz olunmuşdur, bu isə heç də həmişə özünü doğrultmur, çünki gələcək nəsillər üçün tariximizin müəyyən mərhələsinin izləri itirilmiş olaraq qalacaq. Bu fikrin təsdiqi özünü aşağıdakı hadonimlərdə göstərir:

İndiki adı	Keçmiş adı
Aşıq Şəmşir	28 Aprel
Əhməd Qasimov	Vağzal küçəsi
Ədalət Yusifov	1-ci Dəmiryol küçəsi
Arif Hüseynov	Dəmiryol küçəsi
K. Şamilov	Park küçəsi

Bakının qədim tarixini özündə əks etdirən bəzi urbanonimlərin qeyri-obyektiv səbəblərə görə memorial xarakterli urbanonimlərlə əvəz edilməsi də ciddi surətdə nə-zərdən keçirilməlidir.

Bu baxımdan Y. Cəfərovun müstəqillik dövründə Azərbaycan toponimiya-sında gedən proseslərə aid tədqiqat əsəri olduqca əhəmiyyətli və təqdirəlayiqdir. O qeyd edir ki, “prospekt, küçə və döngələrə əsas etibarilə şəxs adlarının verilməsi bütövlükdə Bakıda olduğu kimi, Binəqədi

rayonunda da müşahidə edilir. Bu vəziyyət Bakının urbanonimlər sistemindəki rəngarəngliyi ortadan götürərək yeknəsəklik yaratmış, hadonimlər sistemi daha çox şəxs adı və soyad modeli üzrə müəyyənləşdiyindən zahiri görünüş və ərazirelyef xüsusiyyətləri, konkret obyektlərin adları, ayrı-ayrı oykonimlər, ad-soyad və təxəllüslər, bizim keçdiyimiz sovet quruluşuna aid apelyativlər, xrononimlər, tarixi faktlar, sənət-peşə adları, müxtəlif məzmunlu söz və birləşmələr, epionimlər, sıra sayları və s. əsasında müəyyənləşən hadonimlərin mövqeyi xeyli zəifləmişdir” (5, s 9-10).

Məlumdur ki, hər hansı yaşayış məntəqəsinin yerinin, obyektinin müəyyən coğrafi əlamətə, təbii sərvətə əsasən adlandırılması yolu ilə yaranan yer adları təsviri toponimlər adlanır (7, s 45). Azərbaycan toponimlərinin müəyyən hissəsini bu to-

ponimlər təşkil edir, məsələn: Qaratəpə (Bərdə), Qaratorpaq (Şəki), Ağdaban (Kəlbəcər), Qaradağ (Abşeron) və s.

Təsviri toponimlər Azərbaycan toponimik sistemində kəmiyyətə antropotoponim və etnonimlərdən sonra üçüncü yer tutur. Bunlar quruluşca adətən ikikomponentli olur. Xarakterik haldır ki, bu tərəfləri təşkil edən leksik vahidlər xalis Azərbaycan dilinə məxsus olur. Nəinki Azərbaycan toponimiyasında, həmçinin rus toponimiyasında da təsviri toponimlər ən qədim sayılır (14, s 26). Eyni zamanda bu növ toponimlər E. Murzayevin fikrincə, toponimiyada pozitivlik prinsipini (yəni obyektin adı onun əlamətini göstərir) dildə reallaşdırır (10, s 13). Lakin Binəqədi rayonunun urbanonimlərin təhlili göstərir ki, bu ərazidə təəssüflər olsun ki, təsviri toponimlərin sayı çox azdır (məs: Sulutəpə,

Şimal və s), bu isə mənfi hal kimi qiymətləndirilməlidir.

Zənnimizcə, zaman keçdikcə biz bu halın mənfi nəticələrini daha dərindən hiss edəcəyik, çünki bəzi subyektiv “ad dəyişmələr” özünü doğrultmayacaq, mövcud urbanonimlərin informativliyi və fərqləndirilməsi zəif olacaq və nəticədə xalqımız tapdığından çox itirəcək. Təkrar etmək lazımdır ki, coğrafi adlar tarixən meydana gəlir, onların əmələ gəlməsi həm tarixi, həm coğrafi, həm də linqvistik faktorlarla bağlıdır, bu sahədə subyektivlik, kortəbiilik bağlılaşdırılmazdır. Eyni zamanda bu cür faktlar onomastik vahidlərin milli və beynəlxalq standartlaşdırılması və normalaşdırılmasını nəinki ləngidir, hətta heçə endirir.

Digər tərəfdən Y. Cəfərov qeyd etdiyi kimi, “bugün paytaxt sakinlərinin çoxu

Bakı küçələrinə adları verilmiş şəxslərin əksəriyyətinin kimliyi barədə də məlumatsızdır. Belə vəziyyət bəlkə də yeni hadonimlərin, ələlxüsus şəhid adları ilə işarələnmiş hadonimlərin xalq arasında lazımi şəkildə təbliğ edilməməsindən irəli gəlir. Bu səbəbdəndir ki, vətəndaşlar indi də qeyri-rəsmi səviyyədə keçmiş adlardan istifadə edir, şifahi söhbətlərdə, ünvan göstəricilərində küçələrin yeni adını bir çox hallarda yalnız rəsmiyyət xatirinə yazır, ünvanın tapılması üçünsə mütləq keçmiş adı da qeyd edirlər” (5, s10).

Son 20 ildə Binəqədi rayonunda böyük dəyişikliklər baş vermiş, bu ərazidə yeni tikililər ucaldılmış, yeni küçələr salınmışdır. Güman etmək olar ki, böyük şəhərin ölçülərində hadonimlərin əksəriyyəti yox olacaq və biz tarixi hadisələri unudacağıq. Lakin bu baş vermədi. Bütün

nöqsanlara, systemsizliyə baxmayaraq hadonimlərin müəyyən hissəsi öz ilkin formasını və məzmununu saxlamış və bu rayonun fiziki-coğrafi xüsusiyyətlərini, tarixi hadisələri, görkəmli şəxsiyyətlərin adlarını mühafizə etmişdir, məsələn: Sulutəpə qəsəbəsi, Dağlıq küçəsi, Abbas Səhhət küçəsi, Tolstoy küçəsi, Nəsimi küçəsi və s.

Bu adların mühafizə olunması üçün gələcək nəsillər bizə minnətdar olacaq. Ümumiyyətlə, bu növ hadonimlər müvafiq tələblərə cavab verir, onlar informativ yüklüdür, Azərbaycan ədəbi dilinin normalarına uyğun gəlir, istifadədə isə rahat və münasibdirlər.

İnsanlar küçələrin adlarına heç vaxt biganə olmurlar, çünki onlar üçün Vətən doğma, qarış-qarış tanıdığıın küçələrdən, döngələrdən, doğma həyətdən başlayır. Uğurlu küçə adları xoş əhval-ruhiyyə, se-

vinc yaradır, yöndəmsiz, qeyri-münasib küçə adları isə əksinə narahatlıq və narazılıq yaradır. Bu fikrin təsdiqini biz mətbuat orqanlarına, icra hakimiyyətinə və s. dövlət müəssisələrinə ilbəl artan məktublarda, ərizələrin çoxluğunda görürük.

Bütün bu qeyd olunanların müstəvisində bizim tədqiqatımızın əhəmiyyəti daha da qabarıq duyulur.

Burada belə bir sual meydana çıxır. Binəqədi rayonunun toponimiyasında müsbət və mənfi cəhətlər hansılardır və bu sahədəki nöqsanları necə aradan qaldırmaq olar? Hal-hazırda bu sual daha geniş qoyulmalı və həll olunmalıdır. Bu sahədə uğur əldə etmək üçün küçələrin adlandırılmasında ümumi mədəniyyəti yüksəltmək gərəkdir. Şəhərdaxili adların problemi bilavasitə ümumiyyətlə nitq mədəniyyəti problemləri ilə bağlıdır. Vaxtilə rus dilçisi Q. O.

Vinokur toponimikani nitq mädäniyyäti problemläri ilä älaqäländiräräk qeyd edirdi ki, “küçä, şähär adları elmi cähätdän äsaslandırılmalı və ümumiyyätlä dil mädäniyyäti problemlärinä sirayät etmälidir” (9,s 110).

Bäs şähärdaxili coğrafi adlar forma və məzmun etibarilä necä olmalıdırlar? Onlar mütləq informativ yüklü, dil normaları baxımından düzgün və adlandırma prinsiplärinä äsasən istifadäyә münasib olmalıdırlar. Coğrafi ad müasir Azərbaycan dilinin sisteminä uyğun olmalıdır. Coğrafi adı bu və ya digär obyektä, küçäyә verändä nəzärä almaq lazımdır ki, o müvafiq dövrün, yäni yarandığı dövrün dil normalarına və dil qanunlarına uyğun olmalıdır. Eyni zamanda bu ad öz adresat və differensial funksiyalarını da lazımi səviyyədə yerinə yetirilməlidir. Güman etmək olardı ki, bu

prinsiplər Binəqədi rayonunun toponimiyasında əksər hallarda gözlənilir. Lakin bu belə deyil.

Yuxarıda qeyd olunan müsbət cəhətlərlə yanaşı qeyd etmək lazımdır ki, bu ərazidə digər neqativ hallar da aşkar olunmuşdur. Küçə adlarını göstərən lövhələr çox azdır, mövcud olan bəzi lövhələrdə dil normativliyi pozulmuşdur, bəziləri latın qrafikasına uyğun olaraq tərtib edilmiş, digərləri isə kiril qrafikasında yazılmışdır, ümumiyyətlə böyük dərəcədə ad qıtlığı var, xüsusilə Sulutəpədə.

Bir sıra küçələrə şəhid adları verilmişdir, məsələn:

Ruslan Abdullayev küçəsi (20 yanvar şəhidi); İntiqam Mahmudov küçəsi (şəhid); Yusif İmanov küçəsi (şəhid); Teymur Yaqubov küçəsi (şəhid) və s.

Lakin bu şəhidlərin adları verilmiş küçələrdə lövhələrin az olması nəzərə çarpır. Sulutəpədə hələ də ad çatışmazlığından I mədən, II mədən, III mədən küçələri, Rezervuarnaya küçəsi var.

Küçə adlarının yazılışında vahid bir norma gözlənilmir, adın informativ yükü bəzən qənaətbəxş olmur, məsələn:

İ. Dadaşov küçəsi (bu küçə idmançı İbrahim Paşa Dadaşovun adınadır). Amma lövhədən bilinmir ki, bu İsmayıl Dadaşovudur, İsa Dadaşovdur, yaxud İntiqam Dadaşovdur və yaxud da İbrahim Dadaşovdur.

Bu ərazidə Yusif Vəzir küçəsi var. Bu hadonim görkəmli Azərbaycan yazıçısı Yusif Vəzir Çəmən zəminlinin xatirəsini əbədiləşdirir. Lakin zənninizcə, Yusif Vəzir antroponiminin informativ yükü bir qədər zəifdir, küçənin adı Yusif Vəzir Çəmən-

zəminli olsaydı daha münasib olardı. Axı həmin ərazidə Cəlil Məmmədquluzadə küçəsi var, əgər bu hadonim də yuxarıdakı üsulla yaransaydı, onda bu küçənin adı Mirzə Cəlil küçəsi olardı.

Beləliklə, bu halda da vahid bir prinsipin olması obyektiv zərurət kimi meydana çıxır. Bu ərazidə üç küçənin adı eyni şəxsin adı, yəni şəhid Rəşid İsmayılovun adı ilə adlandırılmışdır (Tbilisi şossesi, Biləcəri şossesi və I Dağlıq küçəsinin bir hissəsi). Doğrudur, şəhidlərin ruhu bizim üçün əzizdir, lakin bir ərazidə üç küçənin adının bir adamın adına olması funksional baxımdan nə dərəcədə doğrudur? Eyni zamanda, şəhidlərin adları da lazımi səviyədə təbliğ olunmur.

M.Ə. Rəsulzadə qəsəbəsində ad çatışmazlığından 5-ci Binəqədi, 7-ci Binəqədi, 8-ci Binəqədi, 10-cu Binəqədi küçə-

ləri var. Bəs, onda bu numerativ cərgənin digər komponentləri haradadır, bu yolla 1-ci Binəqədi, 2-ci Binəqədi, 3-cü Binəqədi, 4-cü Binəqədi, 6-cı Binəqədi və s. olmalı idi. Ümumiyyətlə, bu adlandırılmada hansı prinsipin əsas götürüldüyü bəlli deyil.

Hadonimin informativliyi və yaxud informativ yükü deyəndə biz bir çox amilləri nəzərdə tuturuq: hadonim xalqın tarixini, onun yaşadığı ərazinin fiziki-coğrafi xüsusiyyətlərini, onun tarixində, mədəniyyətində böyük rol oynamış görkəmli şəxsiyyətlərin adlarını, xalqın inkişafında ən əlamətdar hadisələri əks etməlidir. Yalnız bu təqdirdə coğrafi ad mənəvi mədəniyyətimizin abidəsinə çevrilir və əsil informativliyə malik olur. Coğrafi adın şərhini aydın, özü isə hamı tərəfindən anlaşılacaq və dəqiq olmalıdır, burada çoxmənalılığa, dolaşıqlığa yol vermək olmaz.

Zaman keçdikcə informativlik məfhumu da dəyişir.

Adətən şəhərlərin ən erkən küçə adlarının informativliyi onların şəhərin fiziki-coğrafi xüsusiyyətlərini, iqlim və yerləşmə xüsusiyyətlərini əks etməsindən ibarətdir. Şəhərin inkişafı ilə bərabər adların sosial-iqtisadi quruluşu da dəyişdi və əhəlinin məşğuliyyətini göstərən hadonimlər meydana gəldi, məsələn:

Bakıda Bondarnaya, Çadrovaya, Zərgərpalan, Pinəçi məhəlləsi və s. xüsusi mülkiyyətin inkişafı ilə əlaqədar elə küçə və döngə adları meydana gəldi ki, onlar həmin evlərin və binaların sahiblərinin adlarını əks edirdi, məsələn, Z. Tağıyev küçəsi, İsmailiyyə və s. Sonralar, artıq 20-ci əsrdə elə küçə adları əmələ gəldi ki, onlar qiymətləndirici, sıciyyələndirici xarakter daşıyırdı. Bütün bu xüsusiyyətlər coğrafi adların in-

formativliyini təşkil edirdi, çünki onlar ayrı-ayrı dövrlərdə şəhərin tarixinin müxtəlif mərhələlərini əks edirdi. Ona görə də müasir mərhələdə şəhərdaxili adlandırma dövlət səviyyəsində həll olunan bir məsələ olduğundan biz çalışmalıyıq ki, həm tarixi gerçəkliklər, həm müasirlik və onların düzgün dərk edilməsi bu adlarda əks olunsun.

İnformativlik baxımından olduqca münasib hadonimlər elə coğrafi adlardır ki, onlar istiqaməti, yerli fiziki-coğrafi xüsusiyyətləri, obyektin səciyyəsini verir, məsələn:

Binəqədi rayonundakı aşağıdakı hadonimlər: Sulutəpə, Şimal küçəsi, Dağlıq küçəsi, Dəmiryol küçəsi, Bakı fəhləsi küçəsi və s. Eyni zamanda şəhərdaxili adlandırmada lokal-tematik prinsip özünü doğruldur, yəni bir əraziyə eyni tematik qrupa daxil olan adlar daxil olur, məsələn Bi-

nəqədi rayonunda şəhidlərin adına olan küçələr.

Son dövrdə Binəqədi rayonunda numerativ mənalı hadonimlər artmışdır, xüsusilə də bu xutor qəsəbəsində, Sulutəpədə, Biləcəridə (1-ci Dağlıq, 2-ci, Dağlıq, 3-cü Dağlıq, 4-cü Dağlıq, 5-ci Dağlıq, 3-cü Şimal, 5-ci Şimal və s) müşahidə olunur.

Bu prinsip qeyri-obyektiv dərəcədə şişirdilmiş, bir sıra amillər nəzərə alınmamışdır. Doğrudur, adların çatışmaması şəraitində bu nisbətən asan yoldur. Lakin informativlik və xalqımızın mənəvi mədəniyyətini qorumaq baxımından bu coğrafi adlar qeyri-münasibdir. Eyni zamanda memorial-xatirə xarakterli urbanonimlər də öz informativliyini bəzi hallarda (lövhələrdə dilimizin orfoqrafik prinsipləri pozulanda, yersiz ixtisarlara yol veriləndə və s.) itirir.

Bununla belə, M.Ə. Rəsulzadə qə-səbəsində mövcud olan rus mənşəli Bak-sol, Stroydetal, Stansion küçə adları da mü-asir dövrdə heç münasib deyildir.

Küçələrin, döngələrin, prospektlərin adları olduqca böyük mədəni-tarixi və linqvistik məlumatlardan ibarətdir. Küçələ-rə advermə bir çox faktorların, o cümlədən gözlənilməz şəraitin nəzərə alınmasını, böyük bilik və fəhmə malik olmağı tələb edir. Ona görə də bu nöqtəyi-nəzərdən küçə adlarının dəyişdirilməsi nə dərəcədə özünü doğruldur?

Sözsüz ki, çoxəsrli tarixə malik olan böyük bir şəhərin artıq formalaşmış topo-nimik sistemi olur və bəzi hal-larda müdaxilə bu sistemin mədəni və dil əhə-miyyətinə xələl gətirməmiş keçmir. Lakin buna baxmayaraq, küçə adlarının dəyişdi-rilməsi lazımdır, hadonimlərin müəyyən

hissəsi dəyişməlidir. Lakin küçə adlarının dəyişdirilməsi böyük diqqət tələb edir, bu prosesə müxtəlif profilli mütəxəssislər qoşulmalıdır.

Bu baxımdan Konstantin Paustovskinin bir fikri yerinə düşərdi: “Coğrafi adlara hörmətlə yanaşmaq lazımdır. Ən böyük zərurət olanda onları dəyişdirəndə bu işi savadla və bu ölkəni tanıyaraq və sevərək etmək lazımdır. Əks halda adlar “dil zibilinə” çevrilir, zövqü korlayır və onları yaradanların nadanlığı haqqında xəbər verirlər” (11, s 152-153).

Araşdırmalar göstərir ki, Binəqədi rayonu ərazisində bir sıra hadonimlərin dəyişdirilməsi, rus və erməni mənşəli küçə adlarının milli adlarımızla əvəz olunması, şəhidlərin adlarını əbədləşdirilməsi obyektiv zərurətdən irəli gəlmişdir və müsbət hal kimi qiymətləndirilməlidir.

Bəzi hallarda bu dəyişmələr hətta nominasiyada təkrarçılığın qarşısını almışdır. Lakin yuxarıda qeyd olunduğu kimi, Binəqədi rayonu ərazisində küçə adlarının dəyişdirilməsində antroponimlərin istifadəsinə böyük üstünlük verildiyindən, başqa növ hadonimlərin (təsviri, fiziki-coğrafi xüsusiyyətləri bildirən, kvalifikativ tərkibli, tarixi və s.) möyqeyi xeyli zəifləmişdir. Bu isə müsbət hal deyil. Çünki biz öz coğrafi adlarımızı nadir əlyazmalar kimi qorumaq, onlara incəsənət və memarlıq abidələri kimi yanaşmalıyıq. Hər bir ərazidə elə növ hadonimlər var ki, onlar heç vaxt dəyişdirilməməli, onları ayrıca toplayıb mühafizə etmək lazımdır. Bu hadonimlər daha qədim olaraq böyük və əvəzsiz mədəni-tarixi informasiya daşıyırlar. Onlar digər mənbələrdə olmayan təbiət, ictimai-siyasi münasibətlər, dil haqqında məlumatları ehtiva

edir. Bu bizim tariximizdir, bizim köklərimizdir. Bu hadonimlər qeydiyyatı alınmalıdır. Bu baxımdan Macarıstanın paytaxtı Budapeştin təcrübəsi təqdirəlayiqdir (11, s 153).

Budapeştdə şəhərin tarixi ilə, coğrafiyası ilə və s. maraq doğuran faktorlarla əlaqədar olan urbanonimlərin siyahısı tərtib olunmuşdur. Onlar qanun çərçivəsində hökumət tərəfindən qorunur. Bir cıra coğrafi adlar xalqın tarixi ilə əlaqəlidir, ona görə də onları mühafizə etmək lazımdır. Belə adları heç bir zaman dəyişdirmək olmaz, çünki bunu gələcək nəsillər bağışlamayacaq. Budapeştin təcrübəsini biz də nəzərə almalıyıq. Yeni adları elə yaşayış obyektlərinə vermək lazımdır ki, onların müvafiq informativliyə malik olan adı mövcud deyil. Əgər belə ad varsa, yeni adı təzə tikilən

şəhərlərə, qəsəbələrə, dəmiryol stansiyalarına, limanlara vermək lazımdır.

Daha bir məqama diqqət yönəltmək istərdik. Pozitiv qiymətləndirməyə malik olan və zəngin ekstralinqvistik assosiasiyalar yaradan görkəmli şəxsiyyətlərin, xalqımızın tarixində, mədəniyyətində böyük rolu olmuş və bütün xalq tərəfindən sevilən insanların adlarına olan küçələrin adlarını dəyişdirmək lazım deyil. Məhz bu adlar vasitəsilə biz həm xalqımızın tarixinə, həm də mədəniyyətinə daha dərindən nüfuz etmiş oluruq. Lakin Binəqədi rayonunda bu fikir heç də həmişə təsdiqlənmiş, anlaşılmasız əvəzətmələr müşahidə olunur, məsələn:

Keçmiş adı	İndiki adı
Səttar Bəhlulzadə (Nəcəfbəy)Vəzirov Müqtədir	Eldar Babayev Əliheydər Qarayev

Aydınbəyov	Elman Əhmədov
Əli Nəzmi	Həsənbəy Zərdabi
Vaqif	Teymur Yaqubov
Qafur Qulam	Qafur Məmmədov
	Svetlana
Sarabski	Məmmədova
Sabir	Yəhya Hüseynov

Binəqədi rayonu ərazisində bu ad dəyişmələrdə hansı prinsipin əsas götürülməsi bəlli deyil. Lakin siyahıdan görünür ki, bu küçələrin keçmiş adlarının daşıyıcıları bizim xalqımız üçün həqiqətən böyük işlər görmüş şəxsiyyətlərdir, onlar bizim ruhumuz, mənəviyyatımızdır. Onlara belə münasibət bəsləmək olmaz. Yeni adları şəhərin başqa küçələrinə vermək olardı. Daha bir məqamı qeyd etmək olar.

Məlumdur ki, coğrafi adların əsas funksiyalarından biri adresat funksiyasıdır.

Bu olduqca əhəmiyyətlidir və bu mühüm funksiya lazımı səviyyədə reallaşmalıdır. Lakin bu sahədə də Binəqədi ərazisində müəyyən problemlər var. Bu problemlər təkrar olunan coğrafi adlarla bağlıdır, məsələn, 1-ci Şimal, 2-ci Şimal, 3-cü Şimal, 1-ci Dağlıq, 3-cü Dağlıq, 5-ci Dağlıq, 22-ci Dağlıq və s.

Eyni coğrafi adın təkrar olunması həm insanların həyatını çətinləşdirir, həm də rabitə və nəqliyyat, icra orqanlarının işini çətinləşdirir, izafi güc və əmək sərfinə gətirib çıxarır. Əgər nəzərə alsaq ki, bu eyniadlı coğrafi adlar bir ərazidə yerləşir və adətən bu adları göstərən lövhələr həmişə çatışmır, bu halın mürəkkəb məqamlarını təsəvvür etmək çətin olmaz. Yeni coğrafi adın qoyulması və köhnəlmiş adın dəyişdirilməsi olduqca düşünülmüş, dəqiq və aydın olmalıdır. Bu hallarda müvafiq

orqanlar müxtəlif peşə sahiblərini, alimləri bu işə cəlb etməlidirlər, xalq etimologiyasını, nominasiya qanunauyğunluqlarını nəzərə almalıdırlar. Bu işlər qanunvericilik çərçivəsində həyata keçirilməlidir.

Şəhərdaxili küçə adlarının funksional baxımdan reallaşmasında onların yazılışında orfoqrafiya qaydalarına riayət olunması həlledici rol oynayır. Bu coğrafi adlar standartlaşdırılmalı, onların milli və beynəlxalq səviyyədə normalaşdırılması həyata keçirilməlidir. Bu məsələlərin həlli mürəkkəbdir, həm fiziki, həm əqli, həm də maddi resurslar tələb edir. Bu sahədə beynəlxalq miqyasda əməkdaşlıq lazımdır. Coğrafi adların unifikasiyası labüddür, lakin bu məsələləri yalnız toponimistlərin söyləri ilə həll etmək qeyri-mümkündür. Bu məsələnin həlli həm də ona görə çətindir ki, müxtəlif xalqlar müxtəlif qrafikadan isti-

fadə edirlər (latın, kiril, ərəb, ieroqlif, Tay və Hindistan əlifbaları və s).

Coğrafi adlar hər bir ölkənin həm daxili işlərində, həm də beynəlxalq münasibətlərində olduqca böyük rol oynayır. Onların rolu daha da geniş vusət alan qloballaşma və inteqrasiya şəraitində yüksələcək. Ona görə təbii haldır ki, coğrafi adların unifikasiyası, normalaşdırılması və standartlaşdırılması xalqımızın bir çox nümayəndələrini-radio, televiziya, mətbuat, rabitə, nəqliyyat, maarif işçilərini daim maraqlandırır.

Müsbət haldır ki, idarəetmə orqanları, xəritəçəkmə ilə məşğul olan mütəxəssislər coğrafi adların hazırki vəziyyətini əks etdirən lüğətlər, sözlüklər və s. üçün çalışırlar.

Bu baxımdan 1999-cu ildə Bakı şəhərinin baş memarı E.Ə. Qasımzadənin

redaktəsi altında çapdan çıxmış “Bakı şəhərinin toponimik kitabı” olduqca aktualdır. Buraya 1963 - 1998-ci illərdə Bakı şəhərində dəyişdirilmiş urbanonimlər daxil edilmişdir. Şəhərdaxili coğrafi adların öyrənilməsinə bu böyük töhvədir, lakin bu işi davam etdirmək lazımdır. Coğrafi adların unifikasiyası beynəlxalq əhəmiyyətli işdir.

Qeyd olunduğu kimi, Birləşmiş Millətlər Təşkilatı nəzdində coğrafi adlar üzrə Ekspert Komissiyası mövcuddur, bu qurum bir çox ölkələrin, daha dəqiq 50-dən artıq ölkənin mütəxəssisləri ilə əməkdaşlıq edir.

Bu baxımdan Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Nəsimi adına Dilçilik İnstitutunun bir qrup alimlərinin 2007-ci ildə çapdan çıxmış “Azərbaycan toponimlərinin ensiklopedik lüğəti” (2 cildə) olduqca təqdirəlayiq hadisədir. Bu lüğət böyük zəhmət nəticəsində hazırlanmışdır,

onun ikinci cildinin həmmüəlliflərindən biri də mən olmuşam (bax 2, 3).

Binəqədi rayonunun toponimiyasının hərtərəfli linqvistik təhlili göstərdi ki, hadonimlərin orfoqrafiyasında, adresat və differensial funksiyaların reallaşmasında, normalaşdırılmasında və standartlaşdırılmasında hələ görüləcək işlər çoxdur. Bu coğrafi adların informativliyini, ekstralingvistik assosiyalar yaratdığını, xalqımızın milli sərvətini qorumasını nəzərə alsaq, problemin əhəmiyyəti daha da qabarıq nəzərə çarpar.

Tədqiqat prosesində aşkar olunmuş çatışmazlıqlar urbanonimlərin həm adresat, həm də differensial funksiyalarının gerçəkləşməsində çətinliklər yaradır və onların aradan qaldırılması hamımızdan, yəni həm müvafiq orqanlardan, həm alimlərdən, həm də xalqımızın yüksək mənəviyyatlı, şəhərin

tarixinə biganə olmayan nümayəndələrindən asılıdır.

**BİNƏQƏDİ RAYONU ƏRAZİSİNDƏ
DƏYİŞDİRİLMİŞ TOPONİMLƏRİN
SÖZLÜYÜ**

№	İndiki Adı	Keçmiş adı
1	Abbas Məmiş	Spandaryan
2	Ağazadə Fərhad	Matrosov
3	Ağayev Xurşud	Bauman
4	Allahverdiyev Ruslan (şəhid)	Caparidze
5	Atakişiyev Bəhrüz	Fabritsius
6	Axundov Əlimuxtar	Radionov
7	Aşıq Şəmşir	28 aprel
8	Babayev Abbas	1275-ci keçid
9	Babayev Eldar	Bəhlulzadə Səttar (hissə)
10	Babişev Həmzə	Adsız küçə
11	Bakı fəhləsi	Qorki
12	Bəhlulzadə Səttar	19-cu Dağlıq
13	Binəqədi şossesi	Lenin prospekt (kəsik)
14	Qarayev Əliheydər	Vəzirov küçəsi

15	Qasimov Əhməd (şəhid)	Vağzal küçəsi
16	Qədirov Mahir	Koroğlu küçəsi
17	Dağıstanlı İsmayıl	Paris Kommunası
18	Əhmədov Elman	Müqtədir Aydınbəyov
19	Əcəmi Naxçıvani	21-ci Dağlıq küçəsi
20	Zərdabi Həsənbəy	Əli Nəzmi küçəsi
21	İmanov Yusif (şəhid)	2-ci Şimal küçəsi
22	İsayev Fəxrəddin (şəhid)	Orconikidre küçəsi
23	İsmayılov Rəşid (şəhid)	Sumqayıt küçəsi
24	İsfahani Ağamirək	Fioletov küçəsi
25	Yaqubov Teymur (şəhid)	Vaqif, Lunaçarski küçəsi
26	Yusif Vəzir	Kolxoz küçəsi
27	Yusifov Ədalət	1-ci Dəmiryol küçəsi
28	Kazımovski Mirmahmud	1410-cu keçid
29	Kərimov İlqar (şəhid)	Komsomol küçəsi

30	Mahmudov Nadir	3-cü Rezervuar
31	Mehdiquluxan	Lermontov
32	Məlik Aslanov Xudadad	13-cü küçə
33	Məmmədov Əli	Elektrotok küçəsi
34	Məmmədov Qafur	Qafur Qulam
35	Məmmədov Rəşid	1409-cu keçid
36	Məmmədova Svetlana	Sarabski küçəsi, Lazo küçəsi
37	Məmmədova Şövkət	304-ce keçid
38	Məsud Davudoğlu	Paris Kommunası
39	Mikayılov Mikayıl	Kirov
40	Mirzə Məhəmməd xan	KP 20-ci qurultayı küçəsi
41	Mirzə Abdin oğlu	Kolxoz küçəsi
42	Nəvvab Mirzə Möhsün	Kollektiv küçəsi
43	Nərimanov Nizami	Adsız küçə
44	Ordubadi	Cəfər Cabbarlı
45	Orucov Füzuli	Bakı fəhləsi
46	Radionov Yefim	Bağ küçəsi
47	Rüstəmov Elman	Məktəb küçəsi

48	Süleymanov Qabil	1270-ci keçid
49	Təbriz Burxan	8 Mart küçəsi, Krupskaya küçəsi
50	Üzeyir Hacıbəyov	Qarayev küçəsi
51	Fərzəliyev Zakir	4-cü Binəqədi kü- çəsi
52	Hacıbəyov Qasımbəy	Montin küçəsi
53	Hacıyev İlham	Məmmədyarov küçəsi
54	Həsənov Yavər	2 ci Şimal küçəsi
55	Həşimov İsrafil	Pitomnik
56	Hüseynov Arif	Dəmiryol küçəsi
57	Hüseynov Sərdar	Stepanyan (Rəsulzadə ştq)
58	Hüseynov Sahib	Koroğlu küçəsi
59	Hüseynov Yəhya	Sabir küçəsi, Şaumyan küçəsi
60	Cəfər Xəndan	22-ci Dağlıq küçəsi
61	Cümşüdrov İlqar	6-cı Masazır küçəsi
62	Şərqin şəfəqi	Nizami küçəsi
63	Şeyxulislam Mollazadə	Ostrovski
64	Q. Ramazanov	Mərkəzi küçə
65	A. İsfahani	Fioletov

66	İntiqam Mahmudov (şəhid)	1-ci Şimal
67	Etibar Nəcəfov (şəhid)	1-ci Dağlıq

ƏDƏBİYYAT

1. Axundov A. Torpağın köksündə tarixin izləri. Bakı. “Maarif”, 1984.
2. Azərbaycan toponimlərinin ensiklopedik lüğəti. İki cildə. I cild. Bakı. Şərq-Qərb nəşriyyatı, 2007.
3. Azərbaycan toponimlərinin ensiklopedik lüğəti. İki cildə. II cild. Bakı. Şərq-Qərb nəşriyyatı, 2007.
4. Bakı şəhərinin toponimik kitabı. E.Ə.Qasımzadənin redaktəsi altında. Bakı. “Qorqud”, 1999.
5. Cəfərov Y. Müstəqillik dövründə Azərbaycan dilinin onomastikasında gedən proseslər. Filologiya elmləri namizədi alimlik dərəcəsi almaq üçün təqdim edilmiş dissertasiyanın avtoreferatı. Bakı, 2006.

6. Наси́ев Т. Azərbaycan ədəbi dili tarixi. II hissə. Bakı. “Maarif”, 1983.
7. Qurbanov A. Azərbaycan onomastikası. Bakı. V.İ. Lenin adına API-nin nəşriyyatı, 1986.
8. Məşədiyev Q. Zaqafqaziyanın Azərbaycan toponimləri. Bakı. “Elm”, 1990.
9. Винокур Г.О. Культура языка. Книга 5, Москва, 1923.
10. Мурзаев Э.М. Очерки топонимики. Москва. “Мысль”, 1974.
11. Мурзаев Э.М. География в названиях. Москва. “Наука”, 1979.
12. Ономастика и норма. Сборник статей. Москва. “Наука”, 1996.
13. Поспелов Е.М. Топонимика и картография. Вопросы географии (сборник). № 58, Москва, 1962.
14. Смолицкая П., Горбаневский М. Топонимия Москвы. Москва. “Наука”, 1982.

15. Суперанская А.В. Вопросы орфографии географических названий. Транскрипция географических названий. Москва, 1960.
16. Суперанская А.В. Общая теория имени собственного. Москва. “Наука”, 1965.

MÜNDƏRƏCAT

1. Redaktordan.....3
2. Binəqədi rayonunun toponimiyası:
problemlər və perspektivlər.....5
3. Binəqədi rayonu ərazisində
dəyişdirilmiş toponimlərin sözlüyü.....68
4. Ədəbiyyat.....73

QEYDLƏR

QEYDLƏR

QEYDLƏR

Mətbəənin direktoru:

Fuad HÜSSEYNOV

Texniki redaktor: Azər RƏSULOY

Korrektor: Cavid RƏSULZADƏ

Tərtibatçı: Əhməd ƏLİYEV

*Kitab AFPoliqrAF mətbəəsində
çap olunmuşdur*

Yığılmağa verilmişdir: 10.08.2014

Çapa imzalanmışdır: 12.11.2014

Şərti çap vərəqi: 2.5

Formatı: 64x92. 1/32

Tiraj: 100

9 789952 801200